

---

5. *Et kapittel bare for kvinner*

Om kvelden satt vi ved leirbålet og lyttet til Peters «yarning». Natten var akkurat så fløyelsbløt og varm som det står om i romanene, og over oss lyste Sydkorset og Melkeveien uten forurensningens grålige slør. Vi befant oss midt i det australske indre, og kanskje et par hundre kilometer fra nærmeste bosetting. På turen dit hadde vi kjørt noen dager og ikke møtt flere mennesker enn at de kunne få plass på en kvadratmeter. Veier fantes ikke, og Peter kjørte det 4-hjulsdrevne kjøretøyet som var vårt faste holdepunkt i bushen. Alt måtte vi ha med oss inn i dette store intet, fra mat og vann til bensin og reservedeler. Peter var inkarnasjonen av den moderne bushman. Han sprang opp i fører-setet på samme måte som man springer opp i salen på en hest, og drev bilen sin ned gjennom uttørkede elveleier og opp over fjellpass som om den var en fyrig ganger. Når vi andre satt med kart og kompass fant han fram etter landemerker som var usynlige for oss. Der hvor vi bare så sand og atter sand, pekte han på dyrespor og blodstillende planter. Om han ikke var Crocodile Dundee, så var han i alle fall født og oppvokst i bushen, og en av de unge som var stolt over å føre bushman-tradisjonen videre.

Yarning er å fortelle historier. Det er en tradisjon som oppsto før folk kunne lese og bøker ble folkeieie. Når kveldene ble lange i bushen fordrev man tiden med yarning. Temaene varier-te, men var gjerne dramatiske beretninger om hvordan folk i

bushen hadde klart en vanskelig situasjon eller hadde gjort myndighetene et pek. Typisk for en god historie var at den beveget seg inn i grenselandet mellom sant og usant på en så utspekulert måte at det var vanskelig for tilhørerne å vite når fortelleren gikk over grensen. Da Peter fortalte sin historie, begikk jeg mitt livs «gaffe». Vi satt alle og lyttet, men på et visst tidspunkt da historien ble så altfor usannsynlig, lente jeg meg over mot ham og sa noe om at nå gikk han over streken. Peter stivnet til, og stemningen ble brutt. Det ble ikke mer yarning den kvelden. Jeg var lei meg, og ba om unnskyldning for at jeg hadde brutt inn. Nei, det var lov, forsikret de andre. Det som ikke hadde vært lov var å legge hånden på Peters bare lår.

Senere ble jeg gode venner med Peter og hans «mate» Greg. Det var før jeg hadde hørt om mateship, så jeg spurte Greg hva han gjorde som mate for Peter. Vi hjelper hverandre, svarte Greg, for eksempel med å skifte hjul. Vi går også på pub sammen, og så deler vi jenter. Men Peter pleier å få dem først.

Jeg går ut fra at historiene ikke er typiske. Så la meg fortelle en annen historie som heller ikke er typisk.

Jeg var tilskuer til feiringen av en 21-års fødselsdag på en fornem restaurant i South Australia. Den unge pikens foreldre hadde fløyet inn noen og tjue unge gjester til den store begivenheten og alle satt nå benket rundt et vakkert pyntet bord. Hver av guttene hadde en pike til bords, slik det sømmer seg i pene selskap. Men allerede ved desserten satt alle guttene ved den ene enden av bordet, mens jentene var igjen oppe ved den andre enden. Da orkesteret spilte opp til dans begynte pikene å trippe i de lange kjolene. Men guttene gjorde ikke mine til å by opp. De pratet hyggelig og lavmælt seg imellom. Pikene stakk hodene sammen og diskuterte strategi. Deretter gikk de i samlet tropp ned og bød opp. Guttene smilte og ble med ut på dansgulvet. Etter en to-tre danser avleverte de pikene ved den øverste bordenden og gikk tilbake til sin egen ende av bordet. Slik fortsatte det utover kvelden. Jentene tok gang på gang initiativet, guttene fulgte vennlig med – og seg så tilbake til sin

mannlige verden. Omkring midnatt sto fødselsdagsbarnet og hennes venninner og gråt på dametoiletet.

Mateship er uttrykk for et mannlig fellesskap som noen og enhver gjerne kan misunne australske menn. Det har tradisjoner helt tilbake til straffekolonien og de tidlige dager i bushen. Mellom menn som jobbet sammen i måneds- og årevis under harde vilkår oppsto det en tilhørighet som ble selve livsnerven i overlevelsen. Alle sosiale bånd ble revet over da fangeskipene la ut fra den britiske kysten, og et meningsfullt liv kunne bare oppstå i et nytt fellesskap. Under fangevokternes brutalitet vokste det blant de undertrykte fram et behov for å ta vare på hverandre og å hjelpe hverandre med de midler som sto til rådighet. Sies det. Andre vil derimot hevde at de fleste mennene degenererte under volden og urettferdigheten, og at de heller druknet sin ulykke i rom enn å legge kimen til mateship. Den moderne australier foretrekker å knytte mateship til de mer romantiske bush-mytene. Mennene i bushen var som regel to eller flere sammen av hensyn til sikkerheten. En forstuet fot kunne dømme til døden den mann som var alene, når vann og proviant slapp opp. To par øyne så bedre enn ett når sandstormene hadde visket ut alle landemerker, eller når kjølige innsjøer reiste seg som lokkende hildringer i den skimrende heten. Og ensomheten, den store fortærende ensomheten, kunne lindres om man var flere i følge. Men en mate kunne ikke være hvem som helst. Det måtte være en mann det var mulig å stole på i gode som i onde dager. Det er skrevet historier og dikt om mateship som overgår de mest romantiske beskrivelser av forholdet mellom to mennesker. De som var mates delte alt og var villige til å ofre seg for hverandre om det ble nødvendig. Et mateship kunne vare hele livet, og lojaliteten til en mate var større enn lojaliteten til familien. Nærheten tilsa seksuelle undertoner, men normene for atferd var slik at det ikke skulle oppstå mistanke om homoseksualitet. Det var ikke tillatt å gi uttrykk for ømhet eller følelser, og man unngikk å røre ved hverandre. Hudkontakt fikk man ved å spille med muskler i

slåsskamper på lissom og ved å klaske hverandre på ryggen i hjertelighet. I bushen sto de maskuline verdier i sentrum, og det var de som bidro til at man overlevde.

Den som skrev aller varmest om mateship var Henry Lawson, den australske nasjonaldikter med norsk far (kapittel 8). Han fortalte om fellesskapet blant gullgravere fra annen halvdel av det 19. århundre og om hvordan vennskapet utviklet seg blant de som befant seg på livets skyggeside. Mateship var arbeidsfellesskap og interessefellesskap. Men det var også å drikke sammen, om nødvendig å begå kriminelle handlinger sammen, og i hvert fall gjøre ting *mot* myndighetene sammen. Det var blant gullgraverne og deres mates de politiske opprørene oppsto, som siden førte til økt demokratisering. Og Lawson skrev at det sterke mannlige fellesskap var den moralske rygg-rad for det nye Australia.

Kanskje var det så. Sikkert er det i alle fall at maskuline verdier og mateship kom til å dominere det australske samfunn.

Den australske historien ble en historie om menn. Det var ikke bare de som kom først, men også de som beseiret naturen, tok i bruk ny teknologi, deltok i krig og politikk, bygde hus og skapte arbeidsplasser, og som la det økonomiske grunnlaget for våre dagers velstand. Hærskarene av gratisarbeidende kvinner i hjemmene nevnes ikke. Det var ikke noe historisk over å vaske tøy og å dyrke grønnsaker når elvene var tørket ut, beskytte unger og mat når sandstormene raste, og å greie fødsler og sykdom uten hjelp. Det var mennene som sto i sentrum.

Slik har det vært – og er det – selvfølgelig også i andre land. Likevel er det annerledes i Australia. Jeg tror det har å gjøre med mateship-begrepet og den tidlige historie som fortsatt preger væremåten.

Australia er stadig mennenes kontinent. For den som kommer utenfra oppleves det som om samfunnet er gjennomsyret av en mannlige kultur. Både arbeidsliv og fritid dreier seg rundt mennene, og det er deres interesser og problemstillinger som dominerer. Men australske menn er ikke spesielt opptatt av å

understreke sin maskulinitet, og deres atferd er ikke preget av aggresjon eller vold. I bushen var det i sin tid ikke tradisjon for at skyteren satt løst, slik det var hos den amerikanske cowboy. De australske menn er både vennlige og høflige, men er så trygge i all sin sjåvinisme at de ikke helt skjønner hva kvinnene mener når de føler seg satt utenfor. Kjønnssrolledebatten står ikke på dagsorden, og mennene ville sannsynligvis ikke se det som relevant om den ble brakt opp.

Mateship finner vi i fagforeninger og på arbeidsplasser av alle slag. Det er ikke en kultur som i utgangspunktet tar sikte på å utelukke kvinner, men som indirekte likevel virker slik. Menn liker seg så mye bedre sammen med menn, så de velger sine tillitsvalgte blant menn, i kantinen setter de seg sammen med menn og det de snakker om hører stort sett hjemme i den mannlige verden. Ved stillingsopprykk teller mannlige kvalifikasjoner mer enn yrkeskvalifikasjoner. Det er ingen som gjør store opphevelser om kvinner får lavere lønn for samme arbeid enn deres mannlige kolleger. Resultatet er da også at kvinner i snitt bare får to tredeler av den lønn mennene får, og at menn dominerer i arbeidslivet og innen alle høyere maktposisjoner, både i de private organisasjoner og i det offentlige. Kvinnene får også mindre uttelling i form av velferdsgoder. Heller ikke dette bildet er så svært annerledes enn det vi finner i andre land, enda om Norge ligger adskillig bedre an enn mange andre.

Den største forskjellen er at i Australia fortsetter mateship-tradisjonen også etter arbeidstiden og langt inn i fritiden. For også den er organisert rundt de mannlige aktiviteter som sport og hyppige besøk på puben. Etter arbeidstid er det ikke uvanlig at mennene forlenger samværet med sine mannlige kolleger på puben, og fredag ettermiddag er det i alle fall helt sikkert at det er der man finner dem. Her nyter de en øl eller to, eller flere som de veksler om å betale. Samtalen dreier seg stort sett om sport, tips fra veddeløpsbanen, siste nytt i avisen og Sheilas – kvinnfolk – om jeg skal tro mine informanter rett. Emnene varierer med klassebakgrunn, men politikk og religion er tabu

fordi det er følelsesmessige temaer som kan ødelegge fellesskapet. Forretningsmenn bruker også pubene til å ordne opp i avtaler og få sortert ut dagens problemer. Før i tiden var pubene bare for menn. Kvinnene hadde en ladies lounge ved siden av hvor de kunne få servering. Men det var hos mennene det var liv og røre. Der gikk praten og man spilte biljard og dart. Da feministene mobiliserte i 60-årene var deres første mål å bryte ned mennenes monopol på puben. Ikke fordi de ikke kunne få en drink inne i sin egen lounge, men fordi de ønsket å få del i det fellesskap som mennene hadde. Det fikk de selvfølgelig ikke, selv om de ble sluppet innenfor dørene.

I helgene og de fine kveldene forsvinner mennene ut til de sportslige gleder, enten som tilskuere eller som aktive. Hesteveddeløp foregår overalt og det er de som reiser fra stat til stat for å få det hele med seg. Fotball og cricket spilles i turneringer som aldri synes å ta slutt, og mange er de menn som synes de blir snytt for en vesentlig del av livet om de ikke får fulgt med i slagets gang, i det minste på fjernsyn. Jeg har vært i selskap hvor mennene i skjønn forening satte seg ned foran fjernsynet og med iver diskuterte spilllets finesser i den halvannen time det sto på. Imens ble vertinnens mat heller lunken. Innslaget av kvinnelige tilskuere på stadion er begrenset, spesielt i alderen over tjue år. Også båt- og surfelivet er mannsdominert, men her kan kvinner og barn i alle fall leve det gode liv på stranden. Innen andre sportsgrener er det på samme vis en tendens til segregering fordi menn og kvinner konkurrerer i hver sine klasser. Når man samtidig vet hvor stor del av fritiden som brukes til sportslige utfoldelser, er det ikke vanskelig å se at kvinnene tilbringer uforholdsmessig mye tid i hjemmet alene med barna.

De mannlige heltene er også av en annen type enn dem vi er vant til. Den mest berømte av dem alle er Ned Kelly, en notorisk landeveisrøver som ble hengt i 1880. Han, brødrene hans og deres mates levde av å stjele hester og lage sprit, en relativt aktverdig business blant fattigfolk. Etterhvert utvidet

Australian Rules Fotball gir anledning til å spille med musklene.

han aktivitetene sine med overfall og bankran, og da politiet kom på sporet av han strøk det dessverre noen politimenn med på kjøpet. Ned Kelly var ingen Robin Hood som stjal fra de rike og ga til de fattige. Han var bare en utrolig dyktig bushman som var trofast mot sine mates, flink til å ri, visste hvordan man skulle overleve i bushen, og som hadde en fargerik oppfinnsomhet når det gjaldt å lure de forhatte myndigheter. Ikke i noen annen kultur ville han ha fått heltestatus, blitt malt av Sidney Nolan og hengt, for annen gang, nå i Nasjinalgalleriet.

Patetisk er det også å tenke på «heltene» fra Gallipoli, de tusener av døde fra 1915 som stadig feires på Anzac Day. De ble symbolet for samhold og mateship, for krigen er der hvor mateship blir satt på prøve. Jeg har møtt unge kvinner som velger å kle seg i svart når alle andre møter i strålende uniformer og festtøy.

Inn i rekken av helter (det er dessverre smått med heltinner) har i de senere årene kommet sports-, film- og popstjerner. Politikerne glimrer med sitt fravær, og det er få fra de intellektuelle kretser.

Senest ut er Crocodile Dundee fra den praktfulle filmen med samme navn. Han er den snille versjonen av Ned Kelly, og levendegjøringen av bushmyten om de høyreiste, nonchalante, myk-tøffe menn som klarte de vanskeligste oppgaver på en sjarmerende og liketil måte. Han tar innersvingen på New York uten å ty til mer vold enn et slagsmål med nevene kan ordne, og deler like sjenerøst med sine nye amerikanske venner som med urinnbyggerne. Han ble alle mødres og døtres drøm, mens de australske menn var noe mer forbeholdne overfor filmen. De følte seg lettere overkjørt, som en av mine venner sa. Selv nikket jeg gjenkjennende til bildene fra puben i Northern Territory, for stemningen liknet litt på den jeg hadde opplevd på en pub i samme område noen få år tidligere, der mennene gjorde seg til for den eneste kvinne på miles omkrets og drev med alle de maskuline ablegøyer de kunne komme på.

De australske menn er fortsatt like flinke til å drikke og til å

ri som Crocodile Dundee. Men hesten er byttet ut med bilen. Deres inntak av alkohol er enormt, for å si det mildt. Det er lang tradisjon for å drikke sterkt og tett, og også det har med mandighet å gjøre. Men samtidig er det tradisjon å oppføre seg skikkelig selv om man er beruset. På et ordentlig mannfolk skal det ikke merkes at han har drukket for mye. I gjennomsnitt går det ned 117 liter øl pr. person pr. år (til sammenlikning drikkes det bare 101 liter melk), 20 liter vin og 1 liter ren sprit. Det er voksne tall når man vet at både småbarn og oldinger er med i beregningsgrunnlaget. Det er en forherligelse av og rundt drikkingen som minner om min studentertid, og det synges drikkeviser til ølets pris som går Bellman en høy gang. I varmen trengs det mye væske, og iskaldt øl med en alkoholprosent på tre og en halv regnes som en menneskerett. Myndighetene har fått innført øl med lavere alkoholprosent, men det selger dårlig. En eldre mann fortalte meg hvordan han i sin tid testet sin datters friere for «manndom» ved å skjenke dem fulle av whisky. De som gikk under bordet før han selv, fikk ikke lenger adgang til huset og datteren. Han var svært så fornøyd med den svigersønnen han omsider hadde fått, og hadde tilbrakt mange gode timer med ham på puben. Trass i en ganske liberal alkoholpolitikk er det ikke tillatt å selge vin og sterkere varer på de fleste restaurantene, og øl selges bare på pubene. I stedet praktiseres et system med B.y.o.: bring your own. Gjestene kommer derfor med egne drikkevarer som overleveres til kelneren som serverer dem elegant i kjøler eller temperert, alt ettersom. Da legger polprisene heller ingen demper på måltidet, og gjestene vet hva de drikker.

Promillegrensen er omtrent som hos oss, litt varierende fra stat til stat, men det er få som tar den høytidelig. Det kjøres fort, til dels meget fort, for avstandene er lange. Kombinasjonen alkohol og bil er selvfølgelig drepende, selv om man aldri så mye kan balansere et fullt glass på hodet etter et halvt snes drinker. Antallet trafikkulykker er svært høyt, særlig blant unge menn som i Australia som i alle andre land, bruker bilen til å demonstrere sin maskulinitet.

Statsminister Hawke, som er svært populær, pleier sin maskuline image ved å stå fram som begersvinger, habil sportsmann innen tennis, golf og cricket, og en som liker å spille på veddeløpsbanen. I 1955 kom han i Guinness' rekordbok ved å svelge halvannen liter øl på 12 sekunder.

Fjernsyn og andre media bidrar kraftig til å støtte opp om de maskuline verdier og forherligelsen av tøffe menn. Typisk mannlige interesseområder blir prioritert, og kvinnediskriminerende reklame som setter skandinaviske lesere et kvart århundre tilbake i tiden, blir presentert uten hemninger. Verst er reklamen i fjernsynet hvor «far leser – mor vasker opp»-innslagene kommer på løpende bånd avbrutt av lett påkledder jenter som baugspryd på biler. Det norske likestillingsombudet måtte ha drevet helkontinuerlig om hun hadde hatt ansvaret her.

Australske kvinner er som kvinner flest. De forvalter hverdagslivet, jobber innen familien og i økende grad også utenfor familien. Den dokumentasjonen om diskriminering som i de seneste årene er lagt på bordet er omfattende og overbevisende, men de fleste kvinner tenker nok ikke i de baner. De strever med å hente og bringe unger til barnehagen, kjøpe inn når de kommer fra arbeid, lage mat til familien, vaske tøy og å planlegge innenfor en begrenset økonomi. Halvparten av kvinnene er i arbeid utenfor hjemmet, med to tredeler i fulltidsstilling. På spørsmål om hvilke forandringer de trenger, er det framherskende svaret at de ville ønske at mannen ville slutte å gå på puben om fredagene og i stedet komme hjem til familien. Hittil har det ikke vært grobunn for kvinneopprør utenfor de mer intellektuelle miljøene. Dagens feminister er først og fremst opptatt av å få innført en lovgivning som sikrer lik lønn for likt arbeid og like muligheter til avansement og videreutdanning. Men de jobber tungt. Ved statsministerens kontor er det ansatt en minister til å «assistere» i spørsmål som angår kvinner, men også på et så høyt nivå er det vanskelig å få gjennomslag.

Imens fortsetter menn å gravitere mot det mannlige fellesska-

pet. Undertiden skjønner jeg ikke hvordan menn og kvinner finner sammen, forlover seg, gifter seg og lager barn sammen. Det er ingen tvil om at menn trives best sammen med sitt eget kjønn og at de føler seg tryggest sammen med andre menn. Og all den stund samfunnet er innrettet slik at det også tar vare på mennenes gode liv, er det jo liten grunn til å vente noen revolusjon fra akkurat den kanten.